

Christus als model en genadebron van onze praedestinatie volgens Sint Augustinus

Wanneer wij de laatste theologische werken van de leraar der genade onderzoeken, wekt het al dadelijk onze uitzonderlijke aandacht hoe juist midden de anti-Pelagiaanse controvers, waarin de kern van de veel omstreden genadeleer bloot gelegd wordt, de leer over de Heilseconomie der Menswording en de daaruit voortvloeiende heiligmaking van de mens als een bondige maar rijpe en diepdoordachte synthese in het licht treedt.

Reeds in zijn werk: *De peccatorum meritis et remissione* (412) komt dit tot uiting. Al de onderscheiden aspecten uit de leer over de Heilseconomie gaan nu aanknopen aan dit éne grote en verheven Christus-mysterie: de Menswording.

Het grote doel van de Menswording, de enige reden waarom de Zoon Gods de knechtsgestalte aanneemt is de Godwording van de mens in de genadeorde. Christus is mens geworden, zegt Augustinus, opdat Hij door deze barmhartige genadebedeling al zijn ledematen, waarvan Hij het aanvoerende Hoofd is, zou kunnen levendmaken en verlichten en zó Middelaar worden tussen God en de mensen ¹⁾. De lijn van dit bekende en onveranderlijk augustijns

¹⁾ *De pecc. mer. et rem.*, I, 26, 39 (CSEL. 60, 37; PL. 44, 131): « Dominum nostrum Iesum Christum non ob aliam causam in carne venisse, ac forma servi accepta factum obedientem usque ad mortem [CSEL. crucis], nisi ut hac dispensatione missericordissimae gratiae omnes, quibus tanquam membris in suo corpore constitutus caput est ad capessendum regnum caelorum, vivificaret, salvos faceret, liberaret, redimeret, illuminaret qui prius fuissent in peccatorum morte, languoribus, servitute, captivitate, tenebris constituti, sub potestate diaboli, principis peccatorum; ac sic fieret mediator dei et hominum, per quem post inimicitias impietatis nostrae, illius gratiae pace finitas, reconciliaremur deo in aeternam vitam ab aeterna morte quae talibus inpendebat erepti ».

thema is hier zonder moeite te volgen: Menswording — Middelaar — Verlosser — vernietiging der zonde — bevrijding van de macht van de duivel — verzoening — inlijving in Christus: Hoofd der heilige gemeenschap — levendmaking — Godwording.

Deze synthese komt dan tot haar volledige betekenis in de geschriften tegen de Semi-Pelagianen. Zoals onze Zoonsgenade in het perspectief van haar organische eenheid en levenscontinuïteit met het eeuwige goddelijk Zoonschap omschreven wordt, zo ziet Augustinus eveneens onze Voorbeschikking in Christus als een putten bij deelname in de Ene genade, welke door de hypostatistische vereniging in het Hoofd der heilige gemeenschap als in de bron werd neergelegd. In deze uitzonderlijke genadevolheid liggen wezen en eigenschappen van onze genade vervat.

Genade is immers naar de zinrijke betekenis van de term: Godsgave-om-niet, gesteund op en geworteld in zuivere liefdevolle vrijgevigheid en niet op eigen verdienste.

Augustinus' werk: *De praedestinatione sanctorum* (428-429) onderlijnt in het bijzonder deze aspecten van onze genade in Christus. Willen wij weten hoe ver Gods genaderijkdom en milde goedheid ten opzichte van de mens zich uitstrekt? Laat ons dan opzien naar het wondere meesterwerk der genade: de voorbeschikking van de mens Christus-Jesus als Enige Zoon Gods. Deze Verlosser-Middelaar werpt het voortreffelijkste licht op onze voorbeschikking en onze genade. Want opdat Hij tot een zó verheven waardigheid zou opgenomen worden, kon de menselijke natuur in Hem zich toch niet beroemen op haar voorafgaande verdiensten of goede werken. Vanwaar immers zou deze mens het verdiend hebben, om, door het met de Vader mede-eeuwige Woord, in eenheid van Persoon opgenomen te worden? Is niet deze mens door de werking en de aanneming van de Logos vanaf het ogenblik van zijn bestaan tevens de Enige Zoon Gods geworden? Indien derhalve de Enige Zoon Gods door deze genadevolle Vrouw, de Maagd Maria, ontvangen werd en uit Haar en de Heilige Geest, niet uit de drang van vleeselijke lust, maar door Gods uitgelezen werking, zondeloos geboren en daardoor des te vrijer naarmate Hij minder slaaf der zonde is, dan komen al deze gaven-om-niet van God en niet vanwege Zijn voorafgaande verdiensten ²⁾.

²⁾ *De praed. sanct.*, 15, 30 (PL. 44, 981-982; ann. 428/429): « Est etiam praeclarissimum lumen praedestinationis et gratiae, ipse Salvator, ipse Mediator

De volheid van deze kwistig uitgedeelde genadegaven waardoor Christus Zoon Gods wordt, is tevens de bron en het genadebeginsel dat ons tot christenen maakt. Al deze uitgelezen genaden heeft onze menselijke natuur in Hem, zonder enige voorafgaande verdienste, rijkelijk ontvangen. Het is immers enkel door de genade, dat Hij is wat Hij is. Gelijk derhalve de genade in de Godmens niet verdiend werd, zo is eveneens de genade der Christenen onverdiende gunst. Al wat de heilige Mensheid van onze Verlosser aan waardigheid en verheven grootheid bezit is genade, zoals ook al wat deze menselijke natuur aan de zijnen in de Heilsorde mededeelt. Zo wordt deze enige Christus bovennatuurlijke levensbron, waaruit de ganse heiligengemeenschap het aanzijn krijgt. Want door de wonderbare werking van de heiligmakende Geest wordt deze Christus-genade in ons uitgestort; eerst in haar volheid in het Hoofd en dan in de ledematen.

Dat dus in ons goddelijk Hoofd voor ons de genadebron duidelijk worde, van waaruit Hij zich in elk zijner ledematen volgens ieders eigen maat uitstort! De genade waardoor iedere mens, bij de aanvang van het Geloof, christen wordt, is dezelfde genade waardoor deze bepaalde mens vanaf zijn bestaan Christus geworden is. Uit dezelfde Geest waaruit de christen *herboren* is, werd Hij *geboren*, zoals door dezelfde Geest, die Hem de genade schonk van elke zonde vrij te zijn, ons de vergiffenis der zonde toekomt. God heeft klaarblijkelijk al deze dingen voorzien, alvorens Hij ze ten uitvoer bracht. Welnu hierin bestaat de praedestinatie der heiligen, die in de Heilige der heiligen op de meest schitterende wijze uitstraalt ³⁾.

Dei et hominum homo Christus Iesus; qui ut hoc esset, quibus tandem suis vel operum vel fidei praecedentibus meritis natura humana quae in illo est comparavit? Respondeatur quaeso: Ille homo, ut a Verbo Patri caetero in unitatem personae assumptus, Filius Dei unigeniti esset, unde hoc meruit?... Nonne faciente ac suscipiente Verbo, ipse homo, ex quo esse coepit, Filius Dei unicus esse coepit? Nonne Filium Dei unicum femina illa gratia plena concepit? Nonne de Spiritu Sancto et virgine Maria Dei Filius unicus natus est, non carnis cupidine, sed singulari Dei munere? Numquid metuendum fuit, ne accedente aetate homo ille libero peccaret arbitrio? Aut ideo in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato servire non poterat? Nempe ista omnia singulariter admiranda, et alia si qua eius propria verissime dici possunt, singulariter in illo accepit humana, hoc est, natura nostra, nullis suis praecedentibus meritis ».

³⁾ *De praed. sanct.*, 15, 31 (PL. 44, 982-983): « Appareat itaque nobis in

Augustinus' bewijsvoering steunt hier op het soteriologisch argument, dat hij in omgekeerde orde aanwenden zal. De genade der ledematen wordt bewezen door op treffende wijze de genadevolheid van ons voorbeschikt Hoofd aan te tonen. Indien de genade in Christus niet verdiend werd, dan is onze genade a fortiori onverdiende gunst. Bovendien wordt uitdrukkelijk geleerd, dat één en dezelfde genade bovennatuurlijk levensprincipe is, waardoor het mystiek organisme wordt bezielde. Dit bovennatuurlijk leven daalt door de heiligmakende werking van de Geest van de volheid van het Hoofd in de ledematen, van lid tot lid. Omdat deze deelname aan het goddelijk leven binnen de levenseenheid van de *totus Christus* blijft, blijft tevens het genadeleven in de ledematen hetzelfde als in de bron.

In dit kader waarin onze heiligmakende genade en onze mystieke inlijving in Christus volledig in elkaar ingrijpen, beschrijft Augustinus eveneens onze praedestinatie. In de Zoon Gods werden de aangenomen Godszonen voorbestemd als ledematen van het Hoofd, en deze praedestinatie is eveneens goddelijke gave-om-niet.

Voorbestemd werd derhalve Jezus opdat Hij, die naar het vlees Davids zoon is, tevens in de genadeorde Zoon Gods zou wezen volgens de heiligmakende Geest, omdat Hij uit de Heilige Geest en de Maagd Maria geboren is. Dit is de onuitsprekelijke en enige aanneming van de mens door het goddelijk Woord. Aanneming zonder weerga die de Godszoon tevens mensenzoon maakt; mensenzoon omwille van de mens die opgenomen werd, Godszoon omwille van de Logos die deze mens in zich opnam en aan zich toeëigende. Deze verheffing van de menselijke natuur tot in de schoot der Godheid — aan de diep-vernederende afdaling der Godheid tot de knechtsgestalte en de zwakheid van het vlees tot de dood van het kruis beantwoordend — is een praedestinatie. Welnu zoals deze énige mens werd voorbestemd om ons Hoofd te worden, zijn wij, de velen, als Zijn ledematen gepraedestineerd. Dat bij dit goddelijk wonder der uitverkiezing alle menselijke verdiensten —

nostro capite ipse fons gratiae, unde secundum uniuscuiusque mensuram se per cuncta eius membra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei homo quicumque christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus; de ipso Spiritu et hic renatus, de quo est ille natus; eodem Spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo Spiritu factum est ut nullum haberet ille peccatum. Haec se Deus esse facturum profecto praescivit. Ipsa est igitur praedestinatio sanctorum, quae in Sancto sanctorum maxime claruit.

in Adam verloren — verstommen, en enkel nog de genade Gods door Christus onze enige Heer, de Enige Zoon Gods, heerse als koningin !

Deze uitzonderlijke geboorte als Godmens komt Christus niet toe om het loon Zijner verdiensten, maar uitsluitend door onverdiende gave-om-niet. Het is geen *retributio*, doch een *tributio* ; een vrij geschenk, geen tegenprestatie. Zo is het eveneens met ons gesteld. Onze wedergeboorte uit het water en de Heilige Geest wordt ons gratis toegemeten. Want al worden wij door ons Geloof naar het bad der wedergeboorte geleid, daaruit volgt allerminst dat deze wedergeboorte het loon is van onze daad. Hij die ons in Christus deed geloven, schonk ons allereerst de Christus in Wie wij geloven. God is het, en God alléén, die de aanvang en de voltooiing van het Geloof in Christus in de mensenharten bewerkt ; zoals Hij alléén het is die de mens Jezus tot prins en voltooiër van het Geloof heeft aangesteld (Hebr. XII, 2) ⁴⁾.

In Christus, die werd voorbestemd als Enige Zoon Gods en Hoofd der heilige gemeenschap, werden wij eveneens gepraedestineerd als aangenomen kinderen Gods en ledematen van Christus.

⁴⁾ *De praed. sanct.*, 15, 31 (PL. 44, 982-983): « *Praedestinatus est ergo Iesus, ut qui futurus erat secundum carnem filius David, esset tamen in virtute Filius Dei secundum Spiritum sanctificationis; quia natus est de Spiritu Sancto et Virgine Maria. Ipsa est illa ineffabiliter facta hominis a Verbo susceptio singularis, ut Filius Dei et Filius hominis simul, Filius hominis propter susceptum hominem, et Filius Dei propter suscipientem unigenitum Deum veraciter et proprie diceretur... Praedestinata est ista naturae humanae tanta et tam excelsa et summa subvectio, ut quo attoleretur altius, non haberet; sicut pro nobis ipsa divinitas quo usque se deponeret humilior, non habuit, quam suscepta natura hominis cum infirmitate carnis usque ad mortem crucis. Sicut ergo praedestinatus est ille unus, ut caput nostrum esset; ita multi praedestinati sumus, ut membra eius essemus. Humana hic merita conticescant, quae perierunt in Adam; et regnet quae regnat Dei gratia per Iesum Christum Dominum nostrum, unicum Dei Filium, unum Dominum. Quisquis in capite nostro praecedentia merita singularis illius generationis invenerit, ipse in nobis membris eius merita multiplicata regenerationis inquirat. Neque enim retributa est Christo illa generatio sed tributa, ut alienus ab omni obligatione peccati, de Spiritu et Virgine nasceretur. Sic et nobis ut ex aqua et Spiritu renasceremur, non retributum est pro aliquo merito, sed gratis tributum; et si nos ad lavacrum regenerationis fides ducit, non ideo putare debemus, priores nos dedisse aliquid, ut retribueretur nobis regeneratio salutaris; ille quippe nos fecit credere in Christum, qui nobis fecit in quem credimus Christum; ille facit in hominibus principem fidei et perfectionem in Iesum, qui fecit hominem principem fidei et perfectorem Iesum... ».*

In deze praedestinatie ligt het wezen van onze genade als in beginsel opgesloten: in Christus, de beminde Zoon, heeft de Vader ons vóór de grondvesting der wereld uitverkoren, door ons tot aangenomen kinderen en ledematen van zijn Enige gepraedestineerde Zoon voor te bestemmen, *opdat* wij heilig en vlekkeloos zouden zijn, niet *omdat* Hij voorzag dat wij uit onszelf heiligen en vlekkeloos zouden worden ⁵⁾.

Onze praedestinatie evenals onze zoonsgenade in Christus wordt derhalve beschreven als een *similitudo*, een nabootsing en een uitbreiding van de eeuwige goddelijke teling. De mens Christus werd gepraedestineerd om de Enige Zoon Gods te worden én tevens om het Hoofd te worden van de Kerk. Hieruit afleiden dat Augustinus de genade van het Hoofd zou identificeren met de genade van vereniging, zou een onbewezen postulaat zijn. Augustinus, evenmin als de kerkvaders in het algemeen, maakt nergens uitdrukkelijk onderscheid tussen de heiliging van de mens Christus door de *gratia unionis*, en door de geschapen genade, maar beschouwt deze heiligheid concreet, *per modum unius*, omdat Christus door de Menswording tegelijk Gods Enige Zoon wordt met alle heiligheid vervuld en het Hoofd der Kerk. Evenzo is onze zoonsgenade niet te scheiden van onze mystieke inlijving in Christus, omdat zij de verlenging is van de Ene genade van vereniging, die in het Hoofd als in de bron werd neergelegd.

De kerkvader komt op dit heerlijk thema terug in zijn werk *De dono perseverantiae* (428/429). Er bestaat van onze praedestinatie geen luistervoller *voorbeeld*, geen verhevener model dan Jezus, onze Middelaar. De gelovige die de diepe zin en de reële betekenis van deze praedestinatie wil vatten, hoeft slechts naar deze Verlosser op te zien. In Hem zal hij zichzelf weervinden ⁶⁾.

⁵⁾ *De praed. sanct.*, 16, 32 (PL. 44, 983): « Vocat enim Deus praedestinos multos filios suos, ut faciat membra praedestinati unici Filii sui »; *Ibid.*, 17, 35 (PL. 44, 986): « Elegit Deus in Christo ante constitutionem mundi membra eius: et quomodo eligeret eos qui nondum erant, nisi praedestinando ? »; *Ibid.*, 17, 36 (PL. 44, 987); *Ibid.*, 17, 37 (PL. 44, 987-988): « Elegit ergo nos Deus in Christo ante constitutionem mundi, praedestinans nos in adoptionem filiorum; non quia per nos sancti et immaculati futuri eramus, sed elegit praedestinavitque ut essemus ».

⁶⁾ *De dono perseverantiae*, 24, 67 (PL. 45, 1033): « Nullum autem est illustrius praedestinationis exemplum quam ipse Iesus... quam ipse Mediator. Quisquis fidelis vult eam bene intelligere, attendat ipsum, atque in illo inveniat et se ipsum ».

Dat is weer echt Augustinus, wiens exemplarisme in alle onderdelen van zijn theologische structuur doordringt. Maar wordt nu niet, juist vanwege dit herhaaldelijk terugkerend exemplarisme, het realisme van zijn genadeleer vernietigd? Zeker, indien hier enkel beeldspraak is, dan is ook de genadebron in Christus praktisch tot op den bodem uitgedroogd. Doch het tegendeel is waar, tenminste, wanneer we niet, tegen het samenhangend tekstverband in, de reële draagkracht van deze oorbeeldigheid op losse schroeven zetten. Ongetwijfeld gaat het hier over een model — *illustrius praedestinationis exemplum* —, maar niet over een eenvoudige en bijkomstige gelijkenis zonder meer! Indien wij in Christus als in een spiegelbeeld onszelf herkennen, dan is dat enkel mogelijk omdat onze Godsgelijkenis zelf wortelt in onze inlijving in Hem. Juist om de grote waardigheid en hoogste geestelijke werkelijkheid van onze genade in Christus aan te tonen, verwijst Augustinus uitdrukkelijk naar het Christologisch Dogma, dat de spil vormt van gans zijn redenering. Hij begint met de voornaamste dwalingen hier omtrent te verwerpen, om daarna tot een zuivere en kernachtige uitdrukking van het Geloofsgegeven over te gaan. Christus — zegt hij samenvattend — is, in de ondeelbare eenheid van Zijn goddelijke Persoon, volmaakt God en tevens volmaakt mens, zonder dat deze eenheid ook maar iets afdoet van de integriteit van iedere natuur afzonderlijk ⁷⁾.

Eenmaal nu dit geloofsgegeven vooropgezet en duidelijk geformuleerd, verdiept de auteur zich in de levende Heilsgevolgen, die uit dit allesomvattend Christusmysterie voortvloeien. Op dezelfde leest geschoeid als in *De praedestinatione sanctorum*, ontvouwt hij zijn bekend soteriologisch argument: uit de genadevolheid van het Hoofd wordt de genade der ledematen afgeleid.

Vanuit dit Christologisch perspectief wordt onze *rechtvaardigmaking* door de vergiffenis der zonden en onze *vergoddelijking* door onze inlijving in Christus beschouwd, omdat wij in Hem — op grond van Zijn toekomstig Heilswerk, en niet van onze voor-

⁷⁾ *De dono persever.*, 24, 67 (PL. 45, 1034): « dicimus Christum Deum verum, natum de Deo Patre sine ullo initio temporis; eundemque hominem verum, natum de homine matre certa plenitudine temporis; nec eius humanitatem, qua minor est Patre, minuere aliquid eius divinitatem, qua aequalis est Patri. Hoc autem utrumque unus est Christus, qui et secundum Deum verissime dixit: « Ego et Pater unum sumus » (Ioan. X, 30), et secundum hominem verissime dixit: « Pater maior me est (Ioan. XIV, 28) ».

afgaande verdiensten — voorbestemd worden: Christus, opdat Hij ons Hoofd, wij, opdat wij Zijn lichaam zouden zijn ⁸⁾).

« Dezelfde genade die Christus tot Enige Zoon Gods maakt, maakt de christenen tot kinderen Gods ». Deze formule, welke wij in Augustinus' werken — voornamelijk in deze uit het begin der anti-Pelagiaanse periode — herhaaldelijk aantreffen ⁹⁾, vat het hoogtepunt van zijn genadeleer samen. In deze synthese worden al de lijnen naar de goddelijke oorsprong van onze genade doorgetrokken. Onze genadevolle uitverkiezing en voorbeschikking, onze zoonsgenade in de Zoon Gods, heel onze Godwording door de genade, monden uit in dat éne allesomvattende Christus-mysterie: de Menswording van de Zoon Gods.

Gratuiteit, wezen en eigenschappen van onze genade worden nooit beter uitgedrukt, dan wanneer ze gezien worden als een verlenging en uitbreiding van de Menswording. Dat doet Augustinus op meesterlijke wijze! De genade van vereniging heeft aan de mensheid van Christus een heiligheid zonder weerga geschonken. Deze Heiligheid wordt door het Hoofd aan de ledematen medegedeeld. Zo breidt de Menswording zich uit in zekere zin tot alle christenen, omdat hetzelfde bovennatuurlijke leven in het Hoofd en in de ledematen leeft. Daarom is onze genade dezelfde als de genade van Christus, maar *niet op dezelfde wijze*. In Hem is de genaderijkdom onuitputtelijk, want in Hem ontspringt de nooit te stremmen stroom van het binnengoddelijk-Drieëne leven als in de bron. Het is hetzelfde water in de bron en in de drinkbeker, maar de dorstige die putten gaat, is geen bron. In de ledematen stroomt door een putten bij deelname de rijke levensstroom van het Hoofd. Het Hoofd heeft niet eenvoudig méér genade dan de ledematen: Hij bezit ze op onvergelykelijke manier, volkomen, on-

⁸⁾ *De dono persever.*, 24, 67 (PL. 45, 1034): « Qui ergo hunc fecit ex semine David hominem iustum, qui numquam esset iniustus, sine ullo merito... ipse ex iniustis facit iustos, sine ullo merito... *ut ille caput, hi membra sint eius...* Et illum ergo et nos praedestinavit; quia et in illo ut esset caput nostrum; et in nobis ut eius corpus essemus, non praecessura merita nostra, sed opera sua futura praescivit ».

⁹⁾ *Op. impf. ctr. Iul.*, I, 138 (PL. 45, 1137; ann. 429-430): « Qua ergo gratia homo ille factus est bonus, eadem gratia homines qui sunt membra eius ex malis fiunt boni ». Vgl. *De pecc. mer. et remiss.*, I, 26, 31; II, 17, 24 (CSEL. 40, 37, 60, 99, 109, 117; PL. 44, 131, 144, 168, 174); *Epist.* 187 (CSEL. 57, 117; PL. 33, 817; ann. 417).

verliesbaar, als enige Zoon Gods. Wij enkel op geparticipeerde wijze, als aangenomen kinderen. Hiertoe werden wij in Hem voorbeschikt.

Zoals door de schepping alle geschapen dingen door participatie aan God hangen als het prisma van Zijn weerglans, zo hangt, door de herschepping in de genadeorde de ganse heilige gemeenschap aan de Godmens, haar bovennatuurlijk Hoofd, als de stralenkrans van Zijn Heilswerk. De genade der christenen is derhalve én in haar wezen én in haar eigenschappen een overvloedige deelname aan de onuitputtelijke genaderijkdom van Christus.

SAMENVATTING :

1. Christus is *voorbeeld* en *genadebron* van onze praedestinatie.
2. Onze praedestinatie evenals onze zoonsgenade worden beschreven in het perspectief van hun organische eenheid en levenscontinuïteit met het eeuwige goddelijke Zoonschap. In de mens Christus, die gepraedestineerd werd tot de Enige Zoon Gods én om het Hoofd te worden van de Kerk, worden wij voorbestemd als aangenomen kinderen Gods, én als ledematen van Christus.

3. Vandaar dat onze praedestinatie en onze zoonsgenade worden opgevat als een *deelname* in de Ene genade, welke door de hypostatische verening in het Hoofd als in de bron werd neergelegd. In deze genadevolheid van het Hoofd liggen gratuiteit ; wezen en eigenschappen van onze genade vervat. Onze genade is essentieel *gratia Christi*, *dezelfde* als de genade van Christus, doch *niet* op dezelfde wijze ; in Hem is het goddelijk leven als in de eigen Zoon Gods ; in ons, als in de aangenomen kinderen ; in Hem is de genadevolheid van het Hoofd als in de bron, in ons bij wijze van participatie.

4. Onze praedestinatie en onze zoonsgenade zijn hierdoor *nabootsing* en *uitbreiding* van de eeuwige goddelijke teling, waardoor de Zoon Gods volgens zijn specifiek *hypostatisch* karakter in het schepsel wordt nagebootst. Wij zijn immers *Godszonen in de Zoon Gods*.

5. Daardoor krijgt onze genade een uitgesproken *Christologisch* aspect.

Evodius BRAEM, O. E. S. A.
